

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

За можливості
роздрукуйте
сторінки в
чорно-білому
варіанті

#3.

ТРИ ГОЛОВНІ ПИТАННЯ

ЧИ ЛЮДИНА,
З ЯКОЮ Я
РОЗМОВЛЯЮ,
ЦІЛКОМ
УСВІДОМЛЮЄ,
НА ЩО
ПОГОДЖУЄТЬСЯ?

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

#3.

ТРИ ГОЛОВНІ ПИТАННЯ

**ЧИ ЛЮДИНА,
З ЯКОЮ Я
РОЗМОВЛЯЮ,
ЦІЛКОМ
УСВІДОМЛЮЄ,
НА ЩО
ПОГОДЖУЄТЬСЯ?**

Мало просто сказати “так”, щоб його/її слова чи фотографію використали в журналістському матеріалі. Згода не має значення, якщо герой недостатньо поінформований.

Сам факт того, що людина погоджується розповісти свою історію публічно або дозволяє зняти себе на фото чи відео, не означає, що вона цілком усвідомлює, що це насправді означає. Недостатньо просто сказати людині, що ви хочете зробити. Не пошкодуйте часу та переконайтеся, що ваші герої розуміють ризики та можуть свідомо зробити вибір. Зокрема, вони мають знати:

- Як проходитиме процес інтерв'ю чи зйомки.
- Які події та деталі минулого ви плануєте обговорити.
- Хто зможе ознайомитись з матеріалом і протягом якого часу він буде доступним.

Отримання згоди — це можливість, а не перешкода, яку треба подолати. Якщо ваше джерело знає про всі ризики та цілком згоден/згодна на розмову чи зйомку, то ви отримаєте більш якісне інтерв'ю.

Стандартний підхід журналістів до отримання згоди базується на ситуаціях, коли репортери беруть інтерв'ю в публічних осіб. Часто це впливові люди, які цілком розуміють встановлені правила гри та звикли до них. Основні зусилля журналістів в таких випадках спрямовані на отримання доступу до спікера і на те, щоб політик чи бізнесмен надав якнайбільше інформації, бажано “на камеру” або “під запис” з можливістю вказати ім'я.

Ця модель не підходить для роботи з вразливими жертвами насильства, оскільки баланс сил між героєм та журналістом зміщений у бік журналіста. Ба більше, пріоритетом у ситуаціях сексуального насильства має бути захист анонімності. У такому випадку навіть не варто очікувати, що людина говоритиме відкрито на публіку.

З одного боку, це очевидно. Кожен журналіст знає (або має знати) про це. З іншого боку, журналіст може опинитися в пастці звичного підходу до інтерв'ю з політиками. Якщо ви висвітлюєте тему сексуального насильства, візьміть паузу і переконайтеся, що йдете шляхом, який приведе до отримання інформованої згоди:

1. По-перше, відмовтеся від ідеї, що інформована згода — це насамперед забезпечення доступу до людини та отримання згоди на інтерв'ю. Це не так. Йдеться про пошук найбільш безпечного рішення для взаємодії, пов'язаного з великими ризиками. Якщо ваш герой/героїня передумав/передумала і стало зрозуміло, що він/вона не хоче говорити, поставтеся до цього з розумінням. Як і на театральному прослуховуванні, це означає, що людина не підходить на цю роль.

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

- По-друге, отримання згоди не є одноразовою дією, квазіюридичною формальністю, яка відбувається лише на початку розмови. Це безперервний процес, переговори, у ході яких право публікувати конкретні деталі розмови або навіть розмову загалом, можна переглядати більше, ніж один раз.

Ніколи не тисніть на людину і не маніпулюйте нею, щоб змусити говорити про таку інтимну тему, як сексуальне насильство. Це має бути вільний та справді усвідомлений вибір.

Хто може надати згоду?

Єдина людина, яка може дати згоду, – це ваш герой/героїня. Якщо особа є неповнолітньою або з різних причин не може самостійно приймати рішення, вам може знадобитися додаткова згода батьків або опікуна.

Але в будь-якій ситуації, **якщо у вас немає інформованої згоди від героя/героїні, то у вас просто немає згоди**. Слова родича, адвоката, фіксера або посередника з неурядової організації про те, що можна взяти інтерв'ю, не є згодою. Переговори треба проводити безпосередньо з джерелом.

Якщо ви працюєте з перекладачем, необхідно переконатися, що розмова, яку він веде з джерелом, відповідає тому, про що ви говорите. Це, як розповідає журналістка Джина Мур, непросто і вимагає додаткових кроків. Можливо, вам доведеться сказати своєму перекладачеві:

“Вибачте, що повторююсь, але я хочу переконатися, що моя мета зрозуміла: “Ось хто я. Ось що я роблю...”. І коли перекладач каже: “Я вже запитав її про це,” – ви відповідаєте: “Я розумію, але правила моєї роботи вимагають, щоб я сама запитала її безпосередньо. Тому, якщо ви не проти, перекладіть те, що я говорю, щоб ми могли підтвердити ще раз...”^[a]

Іноді не зовсім зрозуміло, які чинники визначають правила гри в конкретній ситуації. І на постраждалих можуть тиснути, переконуючи погодитися на розмову, коли це суперечить їхнім інтересам. Як журналіст, ви зобов'язані вивчити всі можливі вразливі сторони співрозмовника, перш ніж вирішити, що людина дійсно має вибір – дати згоду чи ні.

Потенційний герой/героїня сюжету відразу після нападу (протягом кількох хвилин, годин, а може й днів), радше за все, не зможе дати інформовану згоду. Можливо, існує спосіб висвітлити ситуацію через додаткову інформацію, але ви все одно повинні бути впевнені, що це не призведе до розкриття особи постраждалого/постраждалої. У будь-якому разі слід чітко розуміти, що людина в такій ситуації не здатна прийняти рішення про те, відмовлятися їй від свого права на анонімність чи ні. На таке рішення потрібен час.

Робота з перекладачами

Якщо ви працюєте в регіоні, де зазвичай не базується, ваші стосунки з місцевими журналістами та перекладачами, які розмовляють мовою регіону та знають місцеві особливості, мають вирішальне значення. Однак ви не можете знати, чи вони підготовлені до роботи з травмою.

Ви повинні переконатися, що той/та, хто перекладає, розуміє наступне:

- Тема може бути емоційно складною.
- Перекладач не повинен тиснути на постраждалих або використовувати різні стимули, щоб переконати їх розповісти свої історії.

[a] Стаття Мур: [Five ideas on Meaningful Consent in Trauma Journalism](#)

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

- Перекладач повинен дотримуватися принципів інформованої згоди та враховувати травматичний характер теми під час проведення інтерв'ю (ознайомте їх із ресурсами з цього посібника).
- Перекладач не повинен тиснути і вимагати зайвих деталей.

Ви повинні завчасно детально спланувати, як збираєтеся проводити інтерв'ю. Варто навіть прорепетирувати свій план дій. Проведіть детальну бесіду про ризики та місцеві культурні норми. Попросіть вашого гіда прокоментувати, як ви впоралися із завданням, і запитайте, чи не важко йому/їй з перекладом. Чим більше довіри у ваших стосунках, тим краще. Вам також слід поцікавитися у гіда, чи важко йому/їй емоційно справлятися з цією роботою і чи не бачить він або вона потенційної небезпеки особисто для себе чи для своєї сім'ї.

Що означає інформована згода?

Якщо хтось погоджується говорити, це ще не означає, що він/вона усвідомлює, які наслідки це може мати. Героям може бути незрозумілим процес інтерв'ю: про що ви збираєтеся запитати, наскільки це може бути болісно, як далі ви використаєте їхню розповідь. Ідея полягає в тому, щоб уникнути несподіванок, всього того, що може завдати шкоди надалі. Переконайтеся, що і ви, і ваш герой/героїня чітко розумієте:

- Яка мета розмови?
- Хто в ній братиме участь?
- Чи є якісь деталі, про які постраждали не хотіли б говорити?
- Хто побачить матеріал (і хто може його побачити в інтернеті з будь-якої точки світу)?
- Якщо це фільм, як довго він буде доступний для перегляду і яким чином він буде поширюватися?
- Як буде захищено анонімність постраждалих?
- Чи існує ймовірність того, що постраждалих упізнають і вони будуть зазнавати образ і переслідувань в інтернеті?

Якщо ви використовуєте зображення, було б корисно залучити джерела до прийняття рішень щодо візуалізації історії і заздалегідь показати, як світ побачить життя героїв та їхніх громад. Журналісти, які висвітлювали зґвалтування єзидських жінок в Ісламський Державі, думали, що гарантують анонімність, фотографуючи їх із закритими обличчями. Але самі жінки могли впізнати одна одну по очах та характерних хустках. [Див. **№8.**]

Можуть знадобитися більш ретельні та глибокі аналіз та оцінка, щоб з'ясувати усі потенційно болючі замовчувані аспекти:

- Чи звучатимуть у фільмі або сюжеті голоси злочинців чи людей, які їх підтримують? Під час ефіру це може стати ударом для постраждалих. Для них може бути дуже важко зрозуміти і принцип журналістики "надати слово іншій стороні". Тобто, чому хтось може запропонувати їхнім кривдникам можливість висловитися. Краще пояснити це на початку.
- Чи є приховані очікування, яких ви не врахували? Чи ваш герой/героїня вважає, що розмова з вами принесе безпосередню допомогу його громаді? Або вони очікують від вас постійної психологічної підтримки чи дружби, а ви не можете цього запропонувати? [Див. **№6**]

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

- Журналісти рідко задумуються про юридичні наслідки своїх розмов із жертвами сексуального насильства. Якщо ваш герой/героїня має намір добитися справедливості в суді, то розмови з журналістами можуть негативно позначитися на розгляді справи. Ви також повинні знати, що всі ваші записи можуть бути визнані доказами.

Судовий процес та небезпека багаторазового надання свідчень

Судовий процес пошуку справедливості для постраждалих від насильства іноді може бути скомпрометований багаторазовим наданням свідчень. Колумбійська журналістка Джинет Бедоя Ліма пояснює це так:

“Це одна з найбільших проблем, з якими ми стикаємося у випадках сексуального насильства.

У Колумбії закон каже, що жертви не повинні давати свідчення про події більше, ніж один раз. Проте майже всі постраждалі змушені повторно розповісти свою версію більше, ніж чотири рази, що, відповідно, призводить до суперечностей у свідченнях і найчастіше негативно впливає на перебіг судового розгляду. Інтерв'ю для ЗМІ ще більше ускладнюють ситуацію.

На жаль, журналісти використовують в сюжетах фрагменти свідчень, намагаючись відтворити “реальну картину” того, що сталося, але це призводить до закриття справ.

Аналогічно, розповідь про злочинний акт насильства поза судовим розглядом дає злочинцям аргументи для свого захисту та можливість будувати свої свідчення на “суперечливостях”, яких потерпілі припустилися в інтерв'ю для медіа. Судді ніколи не беруть до уваги обставин, пов'язаних з тим, як, коли і де постраждалі розповідали свою історію перед камерою. І цілком очевидно, що історія, розказана в інтерв'ю журналістові, відрізнятиметься від розмови з психологом чи медичним експертом.”

Джинет Бедоя Ліма, яка брала участь у нашому дослідженні, двічі була в полоні в Колумбії – у травні 2000 року та у серпні 2003 року. У 2001 році вона була нагороджена премією за журналістську хоробрість (Courage in Journalism Award), заснованою **International Women's Media Foundation**. Вона також стала володаркою **Golden Pen of Freedom від World Association of Newspapers and News Publishers** у 2020 році.

Додаткові матеріали: згода

Джина Мур, американська журналістка, яка працює у Східній Африці, зробила свій внесок у створення цього посібника. Вона детальніше розглядає питання отримання дозволу від постраждалих у двох корисних статтях: **The Pornography Trap** in Columbia Journalism Review; **Five Ideas on Meaningful Consent in Trauma Journalism**.

ПОДІЛИТИСЯ
ЦИМ
РОЗДІЛОМ:

